

Návykové poruchy

MUDr. Helena Reguli

Droga = psychoaktivní látka

- přírodní či syntetická látka, užívaná záměrně pro ovlivnění psychiky člověka,
- aplikace této látky ovlivňuje psychický stav jedince a její užívání může postupně přinést návyk (psychický, fyzický) a časem závislost,
- soustavné používání determinuje soužití jedince se společností a je v rozporu se společensky přijatelnými konvencemi a ustáleným žebříčkem hodnot,
- nadměrné užívání působí poruchy sociálních vazeb

Stavy spojené s užíváním návykových látek

- **akutní intoxikace**
 - kratší než 48hod
 - Terapie: vit. funkce, antidotum, mírnit patol. projevy chování
- **škodlivé užívání** = somatické a psychické poškození zdraví
- **syndrom závislosti** = po dobu 1 měsíce jsou současně 3 nebo více násl. příznaků:
 - silná touha
 - potíže při kontrole užívání
 - odvykací stav
 - tolerance
 - opouštění jiných zálib
 - pokračování v užívání i přes jasný důkaz škodlivých následků

Stavy spojené s užíváním návykových látek

- **odvykací stav** – bez deliria nebo s deliriem (zastřené vědomí a zmatenost + hlaucinace a iluze + výrazný tremor)
- **psychotická porucha** = toxická psychóza, delší než 48hod., nevzniká v důsledku akutní intoxikace nebo odvykacího stavu. Většinou doprovázena sluchovými halucinacemi a paranoidními bludy
- **amnestický syndrom** – porušení zejména krátkodobé paměti
- **reziduální stav a psychotická porucha s pozdním začátkem** = demence, poruchy osobnosti, poruchy nálady, poruchy kogn. funkcí, flashbacky

detoxifikace = léčebné postupy používané při zvládnání odvykacího stavu

detoxikace = eliminace psychoakt. látky z organismu a minimalizace jejich škodlivých účinků

Zneužívané návykové látky

- Alkohol (F10)
- Opioidy (F11)
- Kanabinoidy (F12)
- Sedativa a hypnotika (F13)
- Kokain (F14)
- Ostatní stimulační látky (F 15)
- Halucinogeny (F16)
- Tabák (F17)
- Rozpustidla (F18)
- Ostatní návykové látky nebo kombinace (F19)

Duševní poruchy vyvolané (zne)užíváním návykových látek

- F1x.0 Akutní intoxikace
- F1x.1 Škodlivé užívání návykových látek
- F1x.2 Syndrom závislosti
- F1x.3 Odvykací stav
- F1x.4 Delirium
- F1x.5 Psychotická porucha
- F1x.6 Amnestický syndrom
- F1x.7 Reziduální stavy

F10 – Poruchy vyvolané užíváním alkoholu

- **alcoholismus** = choroba vznikající v důsledku častého, opakovaného a nadměrného požívání alkoholu.
- **Jellinekova typologie:**
- **typ α :** alkohol jako sebemedikace k odstranění dysforie, potlačení, tenze, úzkosti, deprese
- **typ β :** časté pití ve společnosti, podmíněn sociokulturálně, následkem je somatické poškození
- **typ γ :** anglosaský typ = preference piva a destilátů – somatické a psychické poškození, opilost, výrazně vyjádřená psychická závislost
- **typ δ :** románský typ = víno – spíše trvalé udržování hladinky, bez výraznějších projevů opilosti a ztráty kontroly, s výrazněji vyjádřenou somatickou závislostí
- **typ ϵ :** dipsomanie, kvartální pijáctví

Test závislosti na alkoholu

- 1. Cítil jste během posledních 12 měsíců silnou touhu nebo nutkání pít alkohol?

▪
Ne - Někdy - Často

- 2. Nedokázal jste se ve vztahu k alkoholu ovládat? (Pil jste i tehdy, když to bylo nevhodné, nebo jste vypil víc, než jste původně chtěl?)

▪
Často - Někdy - Ne

- 3. Měl jste tělesné odvykací potíže („absták“) po vysazení alkoholu (např. nejčastěji třes po ránu)?

▪
Ne - Někdy - Často

- 4. Zvyšoval jste dávku alkoholu, abyste dosáhl účinku, původně vyvolaného nižší dávkou?

▪
Často - Někdy - Ne

- 5. Zanedbával jste dobré záliby kvůli alkoholu nebo jste potřeboval víc času k získání a k užívání alkoholu či k zotavení se z jeho účinku?

▪
Ne - Někdy - Často

- 6. Pokračoval jste v pití alkoholu přes škodlivé následky, o kterých jste věděl?

▪
Často - Někdy - Ne

Vyhodnocení testu

- Spočítejte odpovědi „často“ a odpovědi „někdy“

0 odpovědí „často“ a „někdy“ znamená, že se patrně nejedná se o závislost.

- 1 - 2 odpovědi „často“ a „někdy“ - tento výsledek vyžaduje důkladnější vyšetření.
- 3 - 6 odpovědi „často“ a „někdy“ znamenají, že se patrně jedná o závislost.

Projevy

- **1. Akutní intoxikace:**
hladina alkoholu do 1,5 g/kg: excitační stadium
1,6 – 2,0 g/kg: stadium hypnotické, opilost
středního stupně
nad 2 g/kg: narkotické stadium
nad 3 g/kg: těžká intoxikace, bezvědomí
- 4 g/l: kóma až smrt
 - **terapie:**
 - při lehké opilosti silná černá káva, u těžší 40% glc. i.v. do 50ml
 - při velkém neklidu haloperidol

Projevy

- **2. Patologická intoxikace:** patická ebrieta (kvalitativní porucha vědomí, poruchy emocí, vnímání, myšlení, agresivita) už po malém množství alkoholu. Končí spánkem, následuje amnézie
- **3. Škodlivé užívání:** dysfagie, průjmy, gastritida, jícnové varixy, hepatopatie, karcinom jater, karcinom žaludku, karcinom jícnu a střev, poškození pankreatu, avitaminózy, poruchy krvetvorby
- **Wernickeova encefalopatie** – následkem chronické deplece thiaminu, může se jednat i o akutní stav – obrna okohybných svalů, poruchy rovnováhy, ataxie, zmatenost, apatie...
- **Lab:** ↓ ery, ↑ MCV, ↑ bilirubin, ↑ ALT a AST, hlavně ale ↑ GMT, velmi specifické je ↑ CDT – transferinu

Syndrom závislosti na alkoholu

- silná touha nebo puzení užívat látku,
- potíže v kontrole užívání látky,
- somatický odvykací stav, kdy je látka užívána s úmyslem zmenšit jeho příznaky,
- vyžadování vyšších dávek látky, aby se dosáhlo původních účinků,
- zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky nebo k zotavení se z jejího účinku,
- pokračování v užívání přes jasný důkaz škodlivých následků: poškození jater nadměrným pitím, depresivní stavy vyplývající z nadměrného užívání látek, toxické poškození myšlení
- alkoholové obrany (racionalizace pití)
 - ranní doušky
 - palimpsesty (alkoholová okénka) – nepamatuje si, co dělal během intoxikace
- léčba :posilování motivace (ambulatní, ústavní), zvládání bažení, KBT postupy, senzitivizující ,anticravingové látky, substituční léčba, podpůrné medikace

Druhy závislosti

- závislost **psychická**
- touha po užívání určité látky, potíže s kontrolou užívání látky, postupné zanedbávání jiných zájmů, pokračování přes důkaz škodlivosti
- hůře ovlivnitelná, její zvládnutí vyžaduje více než pevnou vůli,
- je důvodem, proč existují léčebná zařízení jako např. terapeutické komunity a doléčovací centra,
- je příčinou recidiv i po několikaleté abstinenci,
- její zvládnutí může trvat mnoho měsíců či let a často vyžaduje zásadní změnu myšlení, vztahů, prostředí a životního stylu vůbec.
- závislost **fyzická**
- somatický odvykací stav, kdy je látka užívána s úmyslem zmenšit jeho příznaky,
- nutí uživatele dodržovat mezi jednotlivými užitími drogy určitý časový odstup, aby nedošlo k rozvoji odvykacího stavu,
- odvykací stav je nepříjemný, může ohrozit i život postiženého, odeznívá během několika dní,

Odvykací stav od alkoholu

Projevuje s maximální intenzitou druhý den po vysazení.

- třes rukou (popř. celého těla),
- pocení,
- úzkost,
- neklid,
- nauzea a zvracení,
- tachykardie, PM neklid,
- nespavost a děsivé sny
- Odeznívá většinou během 4-5 dnů.

- **Detoxifikace** = léčba odvykacího stavu
- kontrola vit. funkcí, vit. B1, hydratace
- náhrada zneužívané látky látkou obdobně působící ve snižujících se dávkách = potlačení abstinenčních příznaků

Delirium tremens

- Dezorientace,
- Zrakové halucinace
- PM neklid, tzv. delir zaměstnanosti
- vegetat. poruchy,
- hrubý třes, křeče, epi paroxyzmy.
- inverze spánku
- Častá je hypoglykémie, hypertenze, horečka
- 48-72h (až 7 dní)
- Mortalita 10-15% (neléčené)

- *toxické psychózy* : alkoholová halucinosa,, alkoholová paranoidní psychóza (žárlivost, blud pronásledování)
 - terapie : neuroleptika
 - Následkem dlouhodobého chronického abusu alkoholu (leta)
- *amnestický syndrom* - poruchy krátkodobé paměti, všípivosti, při zachování bezprostřední paměti. abstinence= reversibilita)
- *alkoholová demence*

Somatické komplikace abúzu alkoholu

- Alkoholická polyneuropatie
- Alkoholická encefalopatie
- Alkoholické onemocnění jater
- Kardiovaskulární nemoci (kardiomyopatie, hypertenze, CMP, arytmie)
- Hematologické komplikace (makrocytární anemie, leukopenie, trombocytopenie, koagulopatie)

Somatické komplikace abúzu alkoholu

- GIT : gastritis, esophagitis, jícnové varixy, vředová choroba, průjem, malabsorpce, pankreatitis, zanedbaný chrup
- Příznaky malnutrice : kožní a slizniční změny, periferní edémy, tetanie, ascites
- Endokrinologické změny : amenorrhoea, hypogonadismus, virilizace/maskulinizace
- Alkoholická myopatie
- Osteoporosa
- FAS- fibroalgický syndrom

Průběh a prognóza

- Chronické recidivující onemocnění
- Bez léčby sklon k progresi a depravaci osobnosti
- S léčbou sklon k úzdravě
- Základní podmínka léčby je trvalá abstinence (diskuse na téma kontrolované pití)
- 50-70% absolventů odvykací léčby plně abstínuje po roce
- Abstinence po 3 letech u 30-40%
- Komorbidity častější u žen - 40-60%
- Současná závislost na další návykové látce u 10%

Etiologie

- **Dispozičně – expoziční model:**
nepřímá úměra mezi **faktory**
 - **dispozice** (genetické faktory, osobnostní struktura, zdravotní stav, komorbidita psych.)
a
 - **expoze** (dostupnost/nabídka látky, charakter užívání, prostředí – škola, vrstevníci, kultura, zvyky, tradice...)

Léčba alkoholismu

- Psychoterapie – skupinová
- Terapeutická komunita – AA kluby
- Získání náhledu

Opioidy

- mechanismus účinku - ovlivnění opioidních receptorů v CNS
- Ilegální drogy (heroin, braun)
- Substituční opioidy (Subutex, metadon)
- Opiátová analgetika (morfin, DHC)
- Analgetika opiátového typu (tramadol, pethidin, fentanyl)
- Léky obsahující kodein: např: antitusika
- opioidy - léky proti bolesti - anodyna, proti kašli -antitusika
- opiáty - podskupina opioidů se strukturou blízkou morfinu
- aplikace :injekčně, kouření, šňupání, inhalování

Délka účinku:

- heroin 3-4 hod. (rychle vzniká tolerance a závislost)
- morfin 4-5 hod.
- buprenorfin 6-8 hod., při vyšších dávkách 24-48 hod.
- metadon 12-14 hod.

Opiáty - akutní intoxikace

- celková otupělost, ospalost, tupá euforie, apatie, pocit tepla , svědění („mravenci“), PM retardace, zhoršení pozornosti, útlum, celková zpomalenost, mioza
- *těžká intoxikace* může vést ke komatu s akutním ohrožením života, útlumem dýchání, bradykardií, hypotenzí, hypotermií, komatem, mydriaza, poškrabávání po celém těle
- terapie : zajištění vitálních f-cí, antidotum naloxon

Opiáty - závislost

- *fyzická i psychická závislost (vzestup tolerance), silná touha craving, obtíže s kontrolou jejího užívání, trvalé užívání i přes vědomí nebezpečných důsledků, přednost v užívání látky před jinými aktivitami, odvykací stav*
- *chronické užívání - změny charakterových vlastností (líný, bez zájmu, bez vůle, depresivní, pseudohalucinace před usnutím), období nespavosti, podrážděnosti se střídají s apatií*

Opiáty - odvykací stav

- *lehčí* : bolest břicha, svalů průjmy, neklid, nespavost
 - terapie : spasmolytika, příp. NSA + Atarax, Tiaprid (příp. benzodiazepiny)
- *těžší* : pocení, kýchání, slzení, mydriáza, zvýšení teploty, SF, TK, poruchy řeči, nespavost, nechutenství, třesy, nevolnost, zvracení
- při rozvinuté závislosti na heroinu vzniká už za 4-6 hod

Terapie odvykacího stavu

- detoxifikace opiátovými agonisty/antagonisty – buprenorfin (Subutex, Temgesic), případně v kombinaci s benzodiazepiny, případně detoxifikace opiátovými antagonisty - naltrexon - Re-via

Zdravotní komplikace abúzu opioidů

- Psychické:
 - Deprese, demence, degradace osobnosti
- Somatické:
 - Nemoci špinavých jehel (abscesy, tromboflebitis, osteomyelitis, meningitis, endokarditis, glomerulonefritis, sepse)
 - Infekční choroby (IH, HIV, Tbc)
 - Následky předávkování (paralýza, demence, slepota)
 - Následky analgesie (peritonitis, osteomyelitis atd)

Canabinoidy

- základem je THC (delta-9-tetrahydrokanabinol). Biol. poločas je 30 hod., při dlouhodobém užívání může dojít k uvolnění depozit (flashback)
- přírodní preparáty : marihuana, hašiš (pryskyřice)
- aplikace : kouření (nástup účinku v minutách)
požití (nástup účinku: hodiny - riziko předávkování)
- **akutní intoxikace**: zprvu sevřenost, úzkost, posléze euforie, smích, porucha kontaktu s realitou (vnímání času, zostření smyslových vjemů), ale i panické ataky - osobnost uživatele, obraz deliria při předávkování
- **nastříknuté spojivky, zvýšená chuť k jídlu, tachykardie, sucho v ústech**

Canabinoidy - terapie

- **Odvýkací stav:**
 - PM neklid, podráždění, nervozita, úzkost, deprese, bolesti hlavy. Většinou **nevyžaduje léčbu**, po několika dnech odezní. (příp. AD)
- Při akutním psychot. stavu **BZD**, při protražovaném psychot. stavu **flupentixol**.
- Zdravotní a psychologické důsledky závislosti:
 - Sexuální dysfunkce, bronchitis, chromosomální aberace
 - Panické ataky, amotivační syndrom, cannabisová psychosa, demence

Hypnotika, sedativa

- barbituráty, benzodiazepiny, propandiolová anxiolytika,
- mechanismus: obsazují vazebné místo na receptorovém komplexu pro GABA (tlumivý efekt) v CNS

Závislost na sedativech a hypnoticích

- Nejčastější: alprazolam, bromazepam, clonazepam, zolpidem, diazepam
- Vysoké návky (násobky LD)
- Důsledky: epileptické záchvaty, poškození paměti, demence, nehody!!
- Častá kombinace s alkoholem nebo náhrada alkoholu

Akutní intoxikace sedativy

- připomíná **opilost** – euforie, desinhibice, emoční labilita, nebo naopak útlum, apatie, anterográdní amnézie
- min. 1 ze 6 násled. příznaků: kolísavá chůze, poruchy ve stoji, setřelá řeč, nystagmus, porucha vědomí, puchýře
- těžké intoxikace: hypotenze, hypotermie, utlumení dávivého reflexu a dech. centra,

Odvykací stav

- druhý nebo třetí den po vysazení:
 - *tělesné* : svalové záškuby, epi paroxysmy, nechutenství, pocení, nevolnost, zvracení, vegetativní hypereaktivita
 - *psychické* : podrážděnost, nespavost, agitovanost, úzkost, derealizace, delirium, rebound fenomén (návrat původních potíží)
- **Léčba odvykacího stavu:**
- vysazování: první den stejná dávka kterou přijímal před léčbou, následující den redukce o 30%, každý další den o 5% původní dávky
- **při neklidu tiaprid (Tiapridal) nebo melperon (Buronil)**

Poruchy vyvolané užíváním kokainu

- Kokain je alkaloid obsažený v listech koky (jihoamerický keř)
- Od r. 1855 používán jako lokální anestetikum oka, nosu a hrdla
- Crack – upravený kokain s rychlým nástupem účinku
- Rychlý vznik závislosti

Intoxikace a odvykací stav

- **Akutní intoxikace:**
 - euforie, pocit zvýšené energie, megalomanie, hrubost, agresivita, sluchové n. taktilní iluze, halucinace
 - min. 2 z následujících: tachykardie, arytmie, hypertenze, pocení, nauzea, zvracení, dilatace zornic, křeče
- **Léčba akutní intoxikace:**
 - při neklidu BZD
 - při hypertermii ochlazování
 - prevence kardiovask. kompl. nifedipin
- **Odvykací stav:**
 - sklíčenost, anhedonie a min. 2 z následujících: letargie, únava, PM útlum nebo agitovanost, zvýšená chuť k jídlu, insomnie nebo hypersomnie
 - Léčba psychózy: diazepam, haloperidol**
- Léčba závislosti: imipramin

Psychostimulancia

- psychomimetika - nefyziologicky budivý efekt na CNS
- *preparáty*: metamfetamin (pervitin), amfetamin, efedrin, fenmetrazin, extase- MDMA (3,4-metylendioxymetamfetamin), + halucinogenní účinek)
- aplikace : kouření, šňupání, inhalace, inj., p.o
- *mechanismus účinku* : zvýšení koncentrace D,NA,S v synaptické štěrbině (blokádou zpětného vychytávání, podporou jejich uvolňování z presynaptické části, inhibicí jejich biodegradace.)

Účinky

- zvýšená bdělost, urychlené PM tempo, urychlené myšlení , výbavnost paměti (na úkor přesnosti), zvýšená nabídka asociací, zkracují spánek, potlačují hlad, euforie, příjemný pocit energie, anxiogenní působení, umocnění trémy
- sympatikomimetikum - vzestup TK, pulsová frekvence, bronchodilatace

Stimulancia - užívání

- „jízdy“
- *závislost pouze psychická* - craving - dychtění po látce, rychlý rozvoj tolerance
- *toxická psychoza* - jednorázové či opakované užití vysoké dávky
paranoidně halucinatorní syndrom (např. ohrožen okolím, zřetelná změna nálady, zrakové, taktilní, sluchové halucinace), **indikace k hospitalizaci**

Intoxikace

- **Akutní intoxikace:**
 - euforie, pocit zvýšené energie, megalomanie, agresivita, afekt. labilita, iluze n. halucinace bez poruchy orientace
 - tachykardie, hypertenze, pocení, zvracení, dehydratace, **dilatace zornic**, křeče
- **Léčba akutní intoxikace:**
 - klidné prostředí, rehydratace, při kardiovask. kompl. β -blok.
 - psychotické projevy: **diazepam**, pokud nezabere pak **haloperidol**
- Při chronickém užívání se rozvíjí psychotické poruchy s paranoidně-anxiózní symptomatikou (“stíhy”). Suicidální tendence.

Závislost

- *Závislost psychická :*
 - Rychlý vznik v průběhu několika týdnů
 - somatické potíže (zátěž pro KVA, šňupání poškození nosní sliznice, bolesti srdce, kloubů)
- Odvykací stav
 - Craving
 - Útlum, únava ,letargie
 - Dysforie až anhedonie
 - Poruchy spánku s bizarnními sny
- Rizika:
 - Křeče, oběhové selhání, psychózy, nehody

Halucinogeny

- Přírodní látky: psilocybin (lysohlávky), mezkalin (kaktus), atropin, skopolamin (durman), kys. ibotenová (muchomůrka červená)
- Syntetické preparáty: LSD, harmalin
- Delirogeny: ketamin, phenylcyklidin, kvalitativní ztráta vědomí, amnézie, agresivní jednání
- aplikace: perorální

Halucinogeny - akutní účinky

- psychické, vegetativní, neurologické
- **akutní intoxikace: nevolnost**, pocení, bušení srdce, zimomřivost, třes, vzestup TK, hypersalivace, poruchy akomodace, mydriasa, cefalgie, sucho v puse, porucha nervosvalové koordinace, **změny emocí** (euforie, deprese), **změny chování** (agresivita, hyperaktivita), **změny vnímání** (čas, prostor, halucinace - barvy, vize, zostřené vnímání), **změna myšlení** (bludná interpretace reality, pokles kritičnosti), depersonalizace, derealizace, zhoršení koncentrace,

Terapie

- dohled, malé dávky benzodiazepinů
- po odeznění může přetrvávat zmatenost, symptomy mohou odeznívat i několik dní

Halucinogeny

- *Není závislost, není odvykací stav*
- **Toxická psychosa** při užívání i přetrvávající stav
- **Rizika užívání :**
 - psych.alterace při intoxikaci může být příčinou nehody, panické reakce, agresivního chování,
 - Flashbacky: při abstinenci prožívá stav jako pod vlivem halucinogenu, obraz panických atak, psychosy,
 - provokované stresem